

Respondeo : Mox citato versu non vult Paulus significare quod Christi crucifixi vulnera in carne sua portaverit, sicut de S. Francisco legitur; sed *stigmata Domini Jesu* vocat plagas et cicatrices, ex verberibus, vulneribus et afflictionibus propter Christum susceptis, corpori suo impressas, de quibus 2 Cor. 11, v. 23, dicit : *In laboribus plurimis, in carceribus abun-*

dantiis, in plagis supra modum, in mortibus frequentior, Ad que verba refertens S. Hieron., in cap. 6 ad Galat., ita scribit : Qui in plagis supra modum, in carceribus frequenter, ter virgibus cæsus est, semel lapidatus est, et cætera quæ in catalogo scripta sunt gloriandi, hic stigmata Domini Jesu in corpore suo portat.

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS Dilucidatio.

QUESTIO PRIMA.

Quare, ex quo loco et quando hæc Epistola scripta sit.

Hæc Epistolam dirigit Apostolus ad fideles Ephesios, præcipuè ad illos qui ex gentibus crederant, ut patet ex cap. 2, v. 11 : *Memores estote quòd aliquando vos gentes in carne, etc.*; et cap. 3, v. 1 : *Ego Paulus, victus Jesu Christi pro vobis gentibus.* Quamquam autem præcipuus Apostoli scopus in hæc Epistolâ sit confirmare Ephesios in fide et doctrinâ quam acceperant, tamen ita laudat ipsorum fidem et sanctimoniam, ut simul plenè eos instruat de præcipuis fidei mysteriis et perfectis sanctorum præceptis.

Communis est omnium interpretum sententiâ quòd hæc Epistola scripta sit Româ, dum Paulus erat in vinculis, quia illorum meminit cap. 3, v. 4, cap. 4, v. 1, et cap. 6, v. 20.

A Lapide, Calmet et nonnulli alii putant illam scriptam esse quando Paulus fuit primâ vice vinculis, 1° quia missa est per Tychicum, per quem etiam misit Epistolam ad Colossenses, et in fine utriusque Epistolæ utitur iisdem terminis, ut discipulum illum utriusque commendat; atqui Epistola ad Colossenses certò scripta est in primis vinculis; ergo, etc.; 2° quia in Epistolâ illâ Apostolus nihil loquitur de suâ morte instante, de qua tamen loquitur in Epistolâ 2 ad Timoth. cap. 4, quæ scripta est in secundis vinculis; 3° quia, cap. 6, v. 19, petit ipsorum orationes. *Ut, inquit, detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii;* ergo non iudicabat se adhuc tam citò moriturum. Baronius, Estius et varii alii dicunt illam esse scriptam in secundis vinculis, citante pro se Hieronymum, in Epist. ad Ephes., cap. 4; alii verò putant eum ibi esse contrarium; interim fundamenta hujus opinionis sunt sequentiâ : 1° quia Onesimus non jungitur in hæc Epistolâ cum Tychico, sicut in Epistolâ ad Colossenses; 2° quia in Epistolâ ad Philippenses, Colossenses et ad Philemonem, quæ scriptæ sunt in primis vinculis, habetur in initio : *Paulus et Timotheus;* atqui in hæc Epistolâ Timotheus omittitur; ergo signum est quòd non in primis, sed in secundis vinculis scripta sit.

Ad primum motivum oppositæ sententiæ dico Tychicum fuisse à Paulo missum in Asiam non tantum in primis, sed etiam in secundis vinculis : nam Epist.

2 ad Timoth. (quæ scripta fuit in secundis vinculis), cap. 4, v. 12, dicit : *Tychicum autem misi Ephesum;* adeoque verò similiter cum illâ Epistolâ. Ad secundum et tertium dico quòd hæc Epistolâ scripta sit ante secundam ad Timoth., et antequam Paulus sciret mortem suam instare; vel quòd hoc Ephesius noluerit significare, vel fortè quia id scripserat Timotheo ipso- rum episcopo. Videtur igitur utraque sententiâ esse probabilis : nam motiva secundæ etiam solvi possunt, et quidem faciliùs quam primæ. Itaque

Ad primum dico ideò fieri mentionem Onesimi in Epistolâ ad Colossenses, et non ad Ephesios, quia Onesimus erat Colossensis, servus Philemonis, et Ephesius fortè ignotus : nam tantum fuerat à Paulo Romæ ad fidem conversus. Unde etiam de ipso nulla fit mentio in Epistolâ ad Philippenses, quæ tamen scripta fuit in primis vinculis. Ad secundum dico quòd Paulus in hæc Epistolâ non nominat Timotheum, vel quia non iudicavit id expedire, vel quia Timotheus erat modo à vinculis liberatus, et Româ discesserat.

Videtur igitur sententiâ ista quæ dicit Epistolam ad Ephesios esse scriptam in primis vinculis, esse plausibilior quam illa quæ asserit eam esse scriptam in secundis vinculis. Unde eandem etiam amplectitur S. Hieronymus in Epist. ad Philemonem, ubi dicit : *Scribit igitur ad Philemonem Romæ vinculis in carcere; quo tempore mihi videntur ad Philippenses, Colossenses et Ephesios Epistolæ esse dictatæ.*

QUESTIO II.

Quo sensu dicitur cap. 1, v. 10, Deum instaurare omnia in Christo, quæ in cælis et quæ in terrâ sunt.

Resp. cum S. P. Aug., Enchir. cap. 62 : *Instaurantur quæ in cælis sunt, cum id quod inde in angustis lapsus est, ex hominibus redditur. Restaurantur autem quæ in terris sunt, cum ipsi homines qui prædestinati sunt ad vitam æternam, à corruptionis vestustate purgantur.* Et hæc instauracionem theologice vocare solent restauracionem ruinæ angelicæ, quæ fit ex hominibus electis. Instaurat igitur Christus ea quæ in cælis sunt, cum sedes gloriæ, demonum lapsu vacuas, et numerum angelorum, hoc eodem lapsu immunium, per homines restaurat et implet; cum, ut ait S. Gregor., lib. 51, cap. 33, *illæ humilitati homines redeunt, unde apostata angeli super-*

biendo ceciderunt; sicque homines et angelos ad unam domum, scilicet Ecclesiam, et ad unum caput revocat. Dissociata enim et divisa per Adæ peccatum erat hæc Ecclesiæ domus, et uno pariete, angelorum scilicet societate, integro et perfecto, inquit S. Chrysost., paries alter corruerat, nos nempe homines ab Ecclesiâ et societate angelorum collapsi eramus in societatem jugumque demonis; Christus ergo hunc domus parietem, id est, nos homines Ecclesiæ restituit, sicque totam domum, scilicet Ecclesiam angelorum restauravit, ut jam una ex utrisque integra et perfecta sit domus, sibi quasi capiti et lapidi angulari devincta, astrieta et unita. Tanto itaque dono, tanto honore (ait S. Chrysost.), tantâ benignitate cum nos dignatus sit Deus, ne doleceremus benefactorem, ne tantam gratiam inanem reddamus; vitam angelicam, angelicam planè, oro ac supplico, virtutem et conversationem ostendamus. Ita A. Lapide.

Nec obest quòd S. Hieron., in cap. 1 ad Ephes., non legat *instaurare, sed recapitulare;* nam *recapitulare* hic idem significare potest quòd *instaurare;* recapitulatio enim est figura rhetorice, quâ orator in summam colligit multa quæ priùs dixit : sic et Deus per Christum restaurans angelorum ruinas, in summam collegit angelos, et homines in cælo sub uno Ecclesiæ capite, ut jam dictum est.

QUESTIO III.

Quid cap. 2, v. 20, intelligatur per fundamentum apostolorum et prophetarum.

Resp. et dico : Per fundamentum non Christus, sed apostoli et prophete intelliguntur; ratio hujus est quòd Apostolus verbis sequentibus Christum à fundamento distinguit, dum eum vocat summum lapidem angularem, cui fundamentum incumbit. Igitur fundamentum apostolorum et prophetarum intransitivè exponendum est, ait Estius, id est, fundamentum quod sunt apostoli et prophete. Apostolorum enim et prophetarum fidei, doctrine, predicationi et institutioni, quasi fundamentum Ecclesiæ incumbit. Unde et Apoc. 21 duodecim apostoli vocantur duodecim fundamenta cælestis Jerusalem. Sensus igitur præcitati versûs 20 est hic : In fundamentum Ecclesiæ positi sunt apostoli et prophete; vos, Ephesii, ceterique Christiani, illis superedificati estis, et reliquam structuram domus hujus et templi completis. Ita S. Chrysost., Theophylact., Oecumen. et S. P. Aug., in illa verba psal. 86 : *Fundamenta ejus in montibus sanctis.*

Obj. 1° : S. Paulus, Epist. 1 ad Cor., cap. 3, ait : *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus;* ergo per fundamentum hic non possunt intelligi apostoli et prophete, sed debet intelligi Christus Dominus. — Resp. : Neg. consequ., quia aliter Christus, aliter apostoli et prophete fundamentum vocantur : ille primarium fundamentum, isti secundarium; Christus enim fundamentum est Ecclesiæ, quatenus per ejus fidem in fundamento collocatam solidatur et sustentatur universum Ecclesiæ ædificium. Et hoc quidem soli Christo competi, ut bene docet Apostolus 1 Cor. 3, quia non est

in alio alioque salus, Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Apostoli verò et prophete sunt fundamentum ejusdem Ecclesiæ per suum ministerium, quatenus doctrinam salutis, quæ in solo Christo est, divinitus acceptam hominibus annuntiant; prophete quidem obscuris, apostoli tamen manifestis ac planis.

Obj. 2° : Si per fundamentum S. Paulus intellexisset apostolos ac prophetas, non dixisset : *Super fundamentum, sed : Super fundamenta,* siquidem apostoli et prophete multi fuerunt. — Resp. : Neg. assumpt., quia, licet isti multi fuerint, non tamen hic dicuntur *fundamenta,* sicut in Apocal., sed *fundamentum* quasi unum; ut per hoc consensus et concordia doctrinæ apostolicæ eum eam quam olim tradiderant prophete significetur.

Petes quinam cap. 3, v. 10, intelligantur per *principatus et potestates.* — Resp. : Videtur loco citato sub principatibus et potestatibus ceteri quoque angelorum ordines intelligi; unde, licet Ambrosiaster et Vatablus malos hic angelos intelligant, qui in cælestibus, hoc est in aere et cælo hoc aere versantur, melius tamen S. Hieron. et Chrysost. bonos angelos designari tradunt, hos enim significant principatus et potestates, cum absolute ponuntur. Nam cum demones intelliguntur, solet addi *principes tenebrarum harum, aut aeris hujus,* vel similibus particula restringens et alienans. Deinde hoc proprie significat in cælestibus, scilicet locis, commorantes.

QUESTIO IV.

Quid Apostolus cap. 4 doceat de resurrectione mortuorum.

Postquam S. Paulus dixisset Christum dedisse apostolos aliosque ministros ut unusquisque eorum diligenter incumbat in opus sui ministerii, ad ædificationem, id est, ad spirituales profectum corporis Christi, quod est Ecclesiæ, tandem subiungit, v. 13 : *Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* His verbis explicat perfectionem ad quam ordinantur ministeria de quibus jam ante egerat. Unde sensus est : Hi gradus et hic hierarchicus Ecclesiæ ordo, ut alii sint apostoli, alii prophete, alii evangelistæ, alii pastores et doctores, manebit durabile, donec infideles per totum mundum dispersi ad unam Christi fidem et Ecclesiam vocentur, ut in Christum filium Dei credant, eumque agnoscant omnes quotquot Deus credituros præcivit et prædestinavit, et donec in ejus cognitione et dilectione omnes qui credidimus creamus ad perfectam ætatem et solidam in Christo, Christiane spiriui.

Quamquam autem S. Chrysost. et nonnulli Græci interpretes illa verba : *Donec occurramus in virum perfectum, etc.,* intelligant de virili virtute et constantiâ in fide, seu de fructu ultimo præsentis vitæ, in quâ suo modo perficitur corpus Christi mysticum spirituali perfectione ad similitudinem corporis Christi veri, tamen, juxta S. P. Aug. lib. 22 de Civ. Dei, cap. 15 et seqq., D. Hieron., Anselm., S. Thom., aliosque

Latinos interpretes, communiter etiam intelligenda sunt de his quæ in resurrectione mortuorum fient. Queritur autem hic primò an femine in resurrectione sexum suum sint retenturæ; secundò in quâ ætate et corporis staturâ simus resurrecturi.

Circa primùm sciendum est quòd multi ex præfatis Apostoli verbis probare conati fuerint feminas non in proprio sexu, sed in virili resurrecturas, et in viros transformandas, ut testatur, S. Aug. lib. præcit., cap. 17. Verùm hic error qui jam ab omnibus Catholicis rejicitur. Unde

Resp. et dico 1º: Omnes resurgent in proprio sexu; viri in virili, et femine in femineo.

Prob. 1º, quia Christus, Matth. 22, interrogatus à Sadducæis de uxore quæ habuerat septem viros, cuius futura esset uxor in resurrectione, non respondit nequaquam futuras ibi feminas, sed quòd ibi non male et neque nubentur; ergo supponit et implicite saltem asserit in resurrectione futuras feminas, sed non ad eum usum ut nubant. Hinc S. Hieron., epist. 27, cap. 11, ita scribit: «Ubi dicitur: *Non nubent, neque nubentur*, sexuum diversitas demonstratur. Neque enim de lapide, et ligno dicit: *Non nubent, neque nubentur*, quæ naturam nubendi non habent; sed de his qui possunt nubere, et gratiæ Christi ac virtute non nubunt.» Simili ferè modo etiam ratiocinatur S. P. Aug., lib. 22 de Civ. Dei, cap. 17, ubi, rejectâ contrariâ opinione, ait: *Mihi melius sapere videntur, qui utrumque sexum resurrecturum esse non dubitant.* Et postquam id variis argumentis probasset, ita pergit: «Denique et ipse Jesus interrogatus à Sadducæis, qui negabant resurrectionem, cuius septem fratrum erit uxor, quam singuli habuerunt, dùm quisque eorum vellet de functi semen, sicut lex præceperat, excitare: *Erratis*, inquit, *nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.*» Et cùm aptus locus esset, ut diceret: De quâ enim me interrogatis, vir erit ipsa, non mulier, non hoc dixit, sed dixit: *In resurrectione enim neque nubent, neque uxores ducent; sed sunt sicut angeli Dei in celo...*

«Nuptias ergo Dominus futuras negavit esse in resurrectione, non feminas; et ibi negavit, ubi talis quæstio verbebarat, ut eam negato sexu muliebri celeriori facilitate dissolveret, si eum ibi prænosceret non futurum; imò etiam futurum esse firmavit dicendo: *Non nubent*, quod ad feminas pertinet; *neque uxores ducent*, quod ad viros. Erunt ergo, quæ vel nubere hic solent, vel ducere uxores, sed ibi hoc non facient.» Vide etiam D. Thom., Supplem. q. 81, a. 2.

Prob. 2º: Deus reparabit quod in homine fecit in primâ conditione; atqui fecit utrumque sexum; ergo utrumque reparabit.

Prob. 3º: Homines resurgent integri secundùm omnia sua membra; ergo et secundùm illa quæ pertinent ad diversitatem sexuum. His adde quòd aliqua sint merita ratione sexus, ut quòd femine in sexu fragili, pro fide et castitate certantes, mortem subierint; quòd B. Virgo Christum conceperit, pepererit et lactaverit; ergo in suo sexu glorificabuntur.

Obj. 1º: Verba Apostoli supra relata: *Donec occurrerunt*

ramus omnes... in virum perfectum, videntur manifestè insinuare quòd femine sint resurrecturæ in sexu virili. — Resp.: Neg. assumpt., quia *et vir non sexum, sed paritatem ætatem, paritatem virtutem ac virtutem animi, robur et constantiam virilem per catholicæ significationis.* Unde, ut observat S. P. Aug. lib. 22 de Civ. Dei, cap. 18, nihil impedit, nominato viro, intelligere et feminam, ut virum pro-homine positum accipiamus, sicut in eo quod dictum est: *Beatus vir qui timet Dominum*, utique ibi sunt et femine quæ continent Dominum.

Obj. 2º: Christus, Matth. 22, v. 30, dicit quòd homines in resurrectione sicut futuri sicut angeli Dei; atqui angeli carent sexu; ergo et in resurrectionem homines eo carebunt. — Resp.: Neg. conseq.; nam erunt sicut angeli Dei, non quoad naturam, vel sexus privationem, sed quoad puritatem, vitam spirituales, immortalem et beatam. Hinc S. Hieron., epist. 27, cap. 11, ait: «Si opposueris: Quomòdò ergo erimus similes angelorum, cùm inter angelos non sit masculus et femina? breviter ausculta: Non substantiam nobis angelorum, sed conversationem et beatitudinem Dominus repromittit... Quando enim dicitur: «Erimus similes angelorum, similitudo promittitur, non natura mutatur.» Erimus igitur *æquales angelis, immortalitate ac felicitate, non carne; sicut nos in resurrectione, quæ non indignetur angelis; quoniam nec in potuerunt*, inquit S. Aug., lib. 22 de Civ. Dei, cap. 17.

Obj. 3º: Sexuum diversitas est contra dignitatem status qui erit in resurrectione, siquidem illa diversitas oculis objecta pudorem et motus libidinis excitat. — Resp.: Neg. assumpt., et ad ejus probationem dico quòd sicuti in statu innocentie Adam et Eva *nudi erant, et non erubescerant*, Gen. 2, ita multò magis pudor excludendus sit à statu gloriæ, ubi nec erit libido, nec ad eam declinari poterit. Erunt itaque in resurrectione «membra feminea non accommodata usui veteri, sed decori novo, quod non allicitur aspicientis concupiscentia, quæ nulla erit, sed Dei laudentur sapientia atque clementia, qui et quod non erat fecit, et liberavit à corruptione quod fecit,» inquit S. Aug. loco ultimè citato.

Dico 2º: D. Thomas, Supplem. q. 81, a. 1, et post ipsum theologi communiter docent homines resurrecturos esse in eâ staturæ magnitudine, in eo robore et in eâ corporis compositione quæ convenit ætati hominis perfectissimæ, qualis esse solent triginta trium annorum; unde penè certum est, etsi ab Ecclesiâ non definitum, saltem electos in ætate juvenili resurrecturos esse, qualis ea fuit in quâ Christus mortuus est et resurrexit. Hanc sententiam non obscure inivit Apostolus dicens: *Donec occurrerunt omnes... in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*; etenim hæc verba, quatenus intelliguntur de resurrectione mortuorum, habent hunc sensum: *Donec resurgamus omnes in mensurâ, magnitudine et staturâ corporis plenâ et perfectâ*; ut sicut Christus anno ætatis trigesimo tertio justam habuit humani corporis staturam, ita et in resurrectione homines habebunt

justam corporis sui magnitudinem et staturam; non hoc sensu quòd omnes staturâ corporis æquales futuri sint Christo, sed quòd omnes eâ sint futuri magnitudine et staturâ, quam habuerunt vel habuissent in ætate virili, puta anno ætatis trigesimo tertio, quæ fuit ætas Christi. Hinc S. Aug., lib. 22 de Civ. Dei, cap. 15, in præcæta Apostoli verba ita scribit: «Sic accipiamus dictum, ut nec ultra, nec infra juvenilem formam resurgant corpora mortuorum: sed in eâ ætate et robore usque ad quam Christum hic pervenisse cognovimus... Et idè non est dictum: *In mensuram corporis, vel, in mensuram stature*, sed: *In mensuram ætatis plenitudinis Christi.*»

Dico 3º: Omnes homines, etiam senes et infantes, in staturâ juvenili resurgent, non tamen omnes in æquali mensurâ. Ita rursus docet S. Aug., loco mox citato, dicens: «Christus in eâ mensurâ corporis, in quâ mortuus est, resurrexit; nec fas est dicere, cùm resurrectionis omnium tempus venerit, accessuram corpori ejus eam magnitudinem quam non habuit, quando in eâ discipulis in quâ illis erat notus appa-

ruit, ut longissimis fieri possit æqualis. Si autem dixerimus ad Dominici corporis modum, etiam quomumque majora corpora redigenda, peribit de multo eum corporibus plurimum, cùm ipse nec capillum perituro esse promiserit. Restat ergo ut suam quæque recipiat mensuram, quam vel habuit in juvenute, etiam si senex est mortuus, vel fuerat habiturus, si ante est defunctus.» De infantibus idem docet lib. cit. cap. 14, ubi ait: «Quid ergo de infantibus dicturi sumus, nisi quia non in eâ resurrectioni sunt corporis exiguitate quâ mortui? Sed quod eis tardius accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere citro atque celerrimo recepturi.» Ex his concluditur abortivos, molò animam rationalem habuerint, in perfectâ corporis staturâ resurrecturos, et quidem inonsua resurrectione docet S. Aug. Enchir. cap. 87, sed *correctâ emendatâque natura*. Denique quidquid homo fuit, additâ plenâ perfectione, vix restituitur. Si monstrum geminum fuerit et duplici animâ donatum, duo homines se juncti resurgent; si verò unâ animâ, unus.

IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES Dilucidatio.

QUESTIO PRIMA.

Quid hæc Epistola contineat.

Resp. et dico: Quomvis Apostolus, act. 16, dùm primò fidem Philippensibus prædicavit, illic, ob ejectionem à puella spiritum pythonem, fuerit flagellatus et in carcerem detrusus, postea tamen à fidelibus quos ibi converterat, accepit maxima signa illorum benevolentia et liberalitatis: dicit enim hic, cap. 4, v. 15: *Scitis autem et vos Philippenses quòd in principio Evangelii, quando profectus sum à Macedoniâ, nulla mihi Ecclesiâ communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli; quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis.* Quando verò jam erat Romæ captivus, iterum suam liberalitatem illi ostenderunt, ibidem, v. 10, mittentes illi subsidia necessaria per Epaphroditum, suum apostolum, cap. 2, v. 25, qui tantum laborem ad portandum pecuniam et diligentiam adhibuit, ut morbum lethalem Romæ contraxerit, ibidem v. 26 et 27. Philippenses autem, audito eum agrotare, multum constriati sunt; quare mox, ut convalesceret, eum remisit cum hæc Epistola, dicens, cap. 2, v. 28: *Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim; v. 29: Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et ejusmodi cum honore habetote; v. 30: Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessi, tradens animam suam, ut implem id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.* Itaque cum hoc Epaphroditò hanc Epistolam Apostolus misit omnibus sanctis in Christo, qui sunt Philippis, cum episcopis et diaconibus cap. 1, v. 1: *Id*

est, juxta communem interpretationem, cum presbyteris et diaconis. Vile tamen dicenda infra, quest. 2.

In hæc igitur Epistola magnum suum erga Philippenses affectum ostendit et gratitudinem. Majoris tamen facit meritum quòd inde apud Deum acquisiverant, quàm sublevationem inopie suæ: nam sciebat et satiari et esurire, et abundare et penuriam pati, cap. 4, v. 12. Porrò illos exhortatur ut bonis operibus luceant inter paganos sicut *luminaria in mundo*, cap. 2, v. 15; deinde eos animat et corroborat contra judicantes, quos vocat *inimicos crucis Christi*, cap. 3, v. 18. Illos etiam exstimulat ad omnem virtutem, præsertim ut vivant inter se in sanctâ unionem et charitate. Unionem illam maxime commendat duabus feminis, Evodia et Syntyche, cap. 4, v. 2, quæ quidem bonis operibus abundabant, et cum Apostolo laboraverant in Evangelio; sed videntur inter se habuisse aliquam dissensionem; quare rogat aliquem ex præcipuis dicens: *Rogo et te, germane compar, juva illas quæ necum laboraverant in Evangelio; ibidem, v. 5.*

QUESTIO II.

An hæc Epistola directa sit ad omnes fideles Philippenses.

Cap. 1, v. 1: *Paulus et Timotheus, servi Jesu Christi.* Timotheum in fronte Epistolæ sibi conjungit, non tanquam secum Epistolam hanc scribentem (nam non est scripta à duobus, sed à solo Paulo), sed tanquam secum salutantem Philippenses. Omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum episcopis et

diaconibus. Moderna exemplaria Græca, et quedam antiqua legunt sicut nos: *Cum episcopis*; quedam verò antiqua habent *coepiscopis*, et ita legerunt Chrysostomus, Theophylactus et Oecumenius; atque adeo juxta ipsos sensus est hic: Paulus et Timotheus episcopi, omnibus sanctis coepiscopis et diaconis qui sunt Philippis. Et sic hæc Epistola dirigitur ad solos ecclesiasticos.

Resp. et dico: Scripta est ad omnes omnino fideles Philippenses. Ita Theodoretus Græcus, et modò interpretes communiter. Probatur, quia præcepta, laudes, exhortationes, consolationes et doctrina quæ in hæc Epistolâ leguntur communia sunt omnibus, ut patet legendi. Item liberalitas Philippensium erga Paulum non erat solius cleri, sed totius Ecclesiæ.

Obj. 1.º: Si scriberet ad omnes, non postponeret episcopos et diacones laicos; ergo, etc. — Resp. Apostolum non postposuisse episcopos plebi, sed cum generaliter dixisset: *Omnibus sanctis*, in quibus utique sunt episcopi et diaconi, illos deinde specialiter et nominatim, honoris causâ salutari; quasi diceret: Omnibus sanctis, præsertim episcopis et diaconis. Brinde, ut supra in Epist. ad Galat., cap. 2, quæst. 1, dictum est, in initio Ecclesiæ istum ordinem non tam scrupulosè observantem. Sic Act. 7, v. 2, S. Stephanus postponit patres fratribus, dicens: *Viri fratres et patres*.

Obj. 2.º: Paulus scribit tantum ad unam civitatem; ergo non potuit dicere: *Cum episcopis*. Prob. consequentia, secundum Canones apostolorum, et antiquissimum Ecclesiæ morem, una civitas poterat tantum habere unum episcopum. — Resp. eodem modo inde s. qui quòd non potuerit scribere: *Coepiscopis*. Dico itaque eum scribere pluribus episcopis, quia hæc Epistola non dirigitur ad solos fideles qui erant Philippis, sed etiam ad illos qui erant in vicinis civitatibus, sicut Epistolam ad Colossenses voluit Paulus etiam legi à Laodicensibus. Præterea in primitivâ Ecclesiâ poterant in una civitate sub uno primo episcopo esse plures alii, qui destinabantur ad hanc vel illam civitatem, mox ut fides fuisset ibi sufficienter propagata. Nec hoc contrariatur Canonibus apostolorum, quia illi videntur tantum respicere tempora futura; vel potius unius ejusdemque Ecclesiæ episcopos, et æqualis inter se auctoritas, ne scilicet inter fideles fieret divisio. Aliqui cum S. Chrysostomo dicunt quòd per episcopos intelligantur presbyteri; sed, ut ex jam dictis patet, non est necesse istam dictionem sumere improprie. Interim non est improbabile quòd hic sub nomine episcoporum etiam comprehendantur presbyteri, quemadmodum et in Epistolâ ad Titum, cap. 1, v. 5, sub nomine presbyterorum intelliguntur episcopi.

QUESTIO III.

Quæ sit nomen Christi quod dicitur esse super omne nomen.

Postquam Apostolus, cap. 2, Philippenses ad humilitatem et fratram charitatem adhortatus fuisset,

et eisque proposuisset exemplum humilitatis Christi, qui se amore nostri humiliavit usque ad mortem crucis, subjungit, v. 9: *Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen*. In hæc verba ita scribit Estius: Nemo existimet Apostolum loqui de nomine Christi proprio, quod est Jesus; nam illud nomen multò ante exaltationem et impositionem ei fuit, et ab hominibus agnitus; idemque multis aliis commune. Sed nomen intelligit Dei, aut Filii Dei, de quo archangelus Gabriel, Luca 1, ab B. Virginem ait: *Quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei*, et de quo Isaiæ 7, et Matth. 1: *Vocabatur nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatio: Nobiscum Deus*; et ad Heb. 1: *Quantò differentius præ illis (angelis) nomen hereditavit*. Hoc enim est nomen quod infinitè superat omne aliud nomen. Ita Estius.

Interim his non obstantibus, satis fundatè dicitur cum à Lapide quòd Apostolus hic non tantum loquatur de nomine Dei, sed etiam Christi proprio, quòd est Jesus. Et ratio hujus est quòd nomen Jesu sit titulus Salvatoris et Redemptoris, quem per humilitatem et obedientiam usque ad mortem meruit et accepit Christus, quia per mortem crucis factus est Salvator et Redemptor mundi. Licet igitur nomen Jesu multò ante exaltationem, nempe in circumcissione, sit illi impositum, non tamen tunc actu proprio et perfecto fuit Salvator, sed tantum destinatus et inchoatione; tunc enim destinatus et declaratus fuit illum fore mundi Salvatorem, quando nimirum pretium sanguinis sui pro salute nostrâ in cruce proolveret; idemque nomen Jesu non à presenti, sed à futura salute Christo in circumcissione inditum est. In cruce ergo consummavit Christus salutem et redemptionem nostram, ac consequenter in cruce factus est actu perfecto salvator et redemptor, indeque nomen et titulum Jesu accepit, ut omnes eum nominent, celebrent et invocent tanquam Jesum, id est, Salvatorem ac Redemptorem suum, ac consequenter tanquam verum Deum, Deique Filium, ac Messiam patribus promissum; hæc enim omnia includit nomen Jesu.

Hinc sequitur nomen Jesu sano sensu esse majus, sanctius, venerabilius quàm sit nomen Dei et nomen tetragrammaton Jenova (de quo egimus in cap. 6 Exodi), prout eruditè probat Abulensis quæst. 7 in cap. 20 Exod. Et ratio fundamentalis est quòd Deus significet Deum quatenus Dominus et Creator est; Jesus verò significet Deum, quatenus Salvator et Redemptor est. Sicut ergo majus fuit beneficium operis redemptionis quàm creationis, ita majus est nomen Jesu, sive Redemptoris, quàm sit nomen Dei, sive Creatoris. Unde canit Ecclesia in benedictione cerei paschalis ex S. Gregorio in Pastoralibus: *Nihil nasci profuit, nisi redimi profuerit*, hoc est, omnia, quæ propter nos fecit Deus, sive creatio, sive natiuitas, sive quicquid aliud, frustra fuissent, nec nobis profuissent, nisi fuisset subsecuta redemptio.

Adde nomen Dei Redemptoris includere nomen Dei Creatoris, non contra; redemptio enim præsupponit creationem, non contra. Quod ut clarius videat, ac-

cipe has antitheses. Jehova significat eum qui est, etque idem est cum eo nomine quo se nominat Deus, Exod. 3, dicens: *Ego sum qui sum*; Jesus significat eum qui creator est, et perditos salvat, vivificat, justificat ac beatos facit. Jehova fons est et principium entis; Jesus fons est et principium gratiæ, gloriæ et salutis. Jehova fuit contritor ac debellator Pharaonis et Ægypti; Jesus contritor est diaboli ac inferni. Jehova Judæorum et veteris Testamenti; Jesus Christianorum et novi Testamenti est legislator. Jehova Habræos per mare Rubrum duxit in Chanaan; Jesus per sanguinem suum deducit nos in cælum. Hinc nomen Jesu in nomine Jenova representatur, et Jehova erat quasi ænigma Jesu, ac vicissim nomen Jesus est declaratio nominis Jehova. Unde infert Abulensis, paulò ante præcitatum quæstionem 7: *Majus peccatum est accipere nomen Jesu in vanum, quàm istud nomen Dei, additque rationem novam, quia Ecclesiæ communis et laudabilis consuetudo magis honorat istud nomen Jesu, quàm nomen Deus*. Unde audito nomine Jesu, devoti fideles aut caput inclinant, aut genuflectunt, quod non faciunt audito nomine Dei; qui ergo contra hoc offendit, dehonorando nomen Jesu, magis peccat quàm si dehonoret nomen Dei. Unde S. P. Aug., lib. 5 Confess., cap. 5, sibi hoc nomen semper in veneratione et delectis fuisse testatur, cum ait: *Hoc nomen Salvatoris mei, Filii tui, in ipso adhuc lacte matris, tenerum cor meum piè liberat, et altè retinebat; et quicquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum, et expolitum, et veridicum, non me totum rapiebat*.

Hinc sequitur, inquit à Lapide, nomen Jesu, cum sit proprium et adequatum Verbi incarnati, omnia alia Christi nomina (quæ plurima et præstantissima ei tribuit Scriptura) complecti et transcendere, ut sit nomen super omne nomen. Atque hinc ulterius sequitur quòd nihil contra resolutionem jam datam faciat secunda ratio ab Estio supra allegata, nempe quòd nomen Jesus etiam multis aliis fuerit commune; nam quamvis Josue et nonnullis aliis veteris Testamenti sanctis illud nomen fuerit impositum, tamen tunc non complectebatur aut significabat ea omnia quæ jam complectitur ac significat, dum dicitur de Christo Domino ac Salvatore nostro.

QUESTIO IV.

Quinam intelligantur per caelestes, terrestres et infernas.

De laudibus nominis Jesu subjungit Apostolus cap. 2, v. 10, dicens: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum*. Particula ut, juxta Estium, hic idem significat ac ita ut, genuflectio verò metonymicè subjectionem et humiliationem sal denotat. Itaque sensus est: Adeo ut omnes quicumque usquam sunt, cognoscentes hominem illum, qui Jesus vocatur, esse Dei Filium ac verum Deum, sese illi tanquam Deo, et omnium Domino submittant, eumque adorent. Porò per caelestes intelliguntur illi qui in cælis sunt, nempe angeli et homines beati; per

terrestres intelliguntur homines viatores, qui versantur adhuc in terris; per infernos, seu, ut in textu Græco habetur, subterraneos, intelliguntur spiritus, quorum locus est in sùtterraneis. Sunt autem nonnulli, inter quos Innocentius III, serm. de omnibus Sanctis, qui putant hic ab Apostolo significari solas animas quæ sunt in Purgatorio: nam has in nomine Jesu cum omni humilitate genuflectere omninò certum est. Conatur verò hanc opinionem stabilire ex Apoc. cap. 5, v. 15; ubi dicit S. Joannes: *Et omnem creaturam quæ in cælo est, et super terram, et sub terrâ, et quæ sunt in mari, et quæ in eo; omnes autem dicentes: Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potentia in secula seculorum*. Non enim sub terrâ videtur esse, qui benedicit et glorificat Deum et Agnum, quæ sunt in Purgatorio: nam demones non benediciunt, sed maledicunt, non glorificant, sed blasphemant; ceteri verò damnati aut blasphemant, aut certè non diligunt Deum, ut glorificare et benedicere possint, cum sint ab eo aversi.

Verùm, his non obstantibus, dicendum est per infernos non tantum intelligi animas in Purgatorio degentes, sed etiam demones exterose damnatos, siquidem et hi, non quidem ex corde, sicut animæ in Purgatorio, sed quodammodo inviti genuflectunt, id est, agnoscent, tremunt et reverentur nomen Jesu, id est, Jesum Deum, Redemptorem ac remuneratorem bonorum, impiorum verò et suum Dominum, iudicem ac vindicem.

Confirmatur hæc explicatio ex alio Pauli loco, nempe ad Rom. 14, v. 10 et 11, ubi, cum dixisset: *Omnes stabimus ante tribunal Christi*, id probat, quia scriptum est apud Isaiam, cap. 45, v. 24: *Vivo ego, dicit Dominus, quoniam flectetur mihi omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo*. Cum enim mali quoque sistendi sint ante tribunal Christi, manifestè inde sequitur ad eos quoque pertinere testimonium Prophætæ. Jam verò Apostolus non solum ad Rom. 14, sed etiam hic, cap. 2, videtur respexisse ad jam memoratum testimonium Isaiæ prophætæ, siquidem v. 11 subjungit: *Et omnia lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris*; ergo Apostolus loco præcitato per infernos non tantum intelligit animas quæ sunt in Purgatorio, sed etiam demones exterose damnatos qui sunt in inferno.

QUESTIO V.

Quinam cap. 5, v. 18, intelligantur per inimicos crucis Christi.

Toto serè capite 5 agit Apostolus adversus falsos magistros, graviter in eos invehit, ac diligentissimè Philippenses admonet ut ab eorum doctrinâ sibi caveant. Queritur autem hic quinam illi fuerint; nam, licet Apostolus, v. 18, eos vocet *inimicos crucis Christi*, tamen perspicuè non designat an fuerint Judæi, an verò alii.

Ante resolutionem notandum est quòd Cerinthus, Jesus à Christo dividens, illum esse passum ac resurrexisse doceret; hunc verò qui passionis tempore ab

illo recesserat, impassibilem perseverasse, prout testatur S. Epiphanius, hæc. 28. Tradedit Basilides Jesum se transformasse in Simonem Cyrenæum; hunc proinde, non illum, esse crucifixum. Ita rursus testatur S. Epiphanius, hæc. 24. Haec verò hæreses non tantum Judæam, sed et Græciam ac Asiam invaserant, prout hic scribit A. Lapide. Putat autem idem interpres quod istos hæreticos per inimicos crucifixi Paulus loco præcæto intelligat, eò quod illi veritatem crucifixionis ac mortis Christi negarent, et in figmentum converterent. Attamen hæc opinio non videtur commode sustineri posse: nam, ut ex hoc capite 5 manifestum est, Paulus agit contra illos pseudo-apostolos qui justitiam ex lege Mosaicâ quærebant; atqui nec de Cerintho, nec de Basilide apud illum scripturam legitur quod justitiam ex lege Mosaicâ quæserint; ergo, etc. Itaque

Resp. et dico: Verosimilius est quod Apostolus per inimicos crucifixi Christi intelligat Judæos pseudo-apostolos, qui legem Mosaicam Christianis servandum esse docebant. Et ratio hujus est quod his optimè conveniant ea quæ hoc capite de falsis doctoribus dicit

Paulus: scilicet in carne et circumcissione, et in claritate generis gloriarî; et eam quæ ex lege est, justitiam statuere. Unde idem, etsi non verbis, reipâ tamen monstrabant se inimicos crucifixi Christi: nam qui justitiam prædicabant ex lege quærendam, quavis in Christum crucifixum credere se dicerent, tamen ex consequenti, ut hic, lecti. 5, benè reflectit D. Thomas, hostes crucifixi Christi se declarabant, quia, sicut ad Galat. 2, v. 21, dicit Apostolus, *si per legem justitia, ergo gratia id est, sine utilitate Christi mortuus est*; et, ut ibidem, cap. 5, v. 11, ait: *Ergo evacuatum est scandalum crucis*, hoc est, ergo frustra crucem Christi prædicamus cum tanto Judæorum scandalo.

Præterea valdè congruit, inquit Estius, quod de gloriâ generis hic dicitur, cum loco 2 Cor. 11, ubi Paulus commenorat pseudo-apostolos jactantes quod Hebræi essent, quod Israëlita, quod semen Abraham. Ergo admodum vero simile est de Judæis, fidelemque judaizantibus, de quibus albi toties, etiam hic Apostolus agere, atque adversus eorum perniciosam doctrinam Philippenses instruere ac præmuniere.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSIS Dilucidatio.

QUESTIO PRIMA.

An Paulus Colossensibus Evangelium prædicaverit.

Resp. et dico: Apostolus hic, cap. 2, v. 1, dicit: *Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis et pro iis qui sunt Laodicæ, et quicumque non videntur faciem meam in carne*; id est, qui me non viderunt. Ex quibus verbis interpretes communiter cum S. Chrysostomo colligunt Paulum Evangelium Colossensibus nunquam prædicasse. Solus Theodoritus (qui tamen communiter sequitur Chrysostomum) ex eisdem verbis contendit Paulum Colossensibus fidem prædicasse, dicitque jam memoratorum verborum sensum esse hunc: Non solum vestri, sed etiam illorum qui faciem meam non viderunt, sollicitudinem habeo. Sed quis non videt sensum illum esse contortum? Sensus igitur magis naturalis est hic: Volo vos scire quantum laboris sustineam pro vobis et pro Laodicensibus, et pro omnibus qui faciem meam non viderunt.

Dices: Dicitur Act. 18, v. 25, quod Paulus perambulaverit ex ordine Galaticam regionem et Phrygiam, confirmans omnes discipulos; atqui Colossus est civitas Phrygiæ; ergo credibile est quod Paulus illic fuerit, et etiam Laodicæ, quæ similiter est civitas Phrygiæ.

Ut aliqui hoc argumentum solvant, respondent cum Suidâ quod Colossenses sint idem qui Rhodienses, populi insulares, ita vocati à famoso isto Colosso qui nuperatus est inter septem orbis miracula. Sed illi

responsioni contradicant illustriores historici et geographi, qui Colossenses planè diversos ponunt à Rhodiensibus. Et reverà Colossus est civitas Phrygiæ, non proci ab Hierapoli et Laodicâ, atque ad illam civitatem se scripsisse insinuat ipse Apostolus, dicens, cap. 4, v. 16: *Et cum lecta fuerit apud vos Epistola hæc, facite ut et in Laodicensium ecclesiâ legatur; et eam, quæ Laodicensium est, vos legatis*; et paulo superius, loquens de Epaphrâ, dicit, v. 15: *Habet multum laborem pro vobis, et pro iis qui sunt Laodicæ, et qui Hierapoli*. Theophylactus autem de eadem urbe narrat, dicens: « Civitas Phrygiæ Colosse, quæ nunc vocatur Chona, vicina Laodicæ, quæ urbes unâ cum Hierapoli paulo post scriptam hanc Epistolam et terræ motu corrûere. » Idem eorumdem civitatum infortunium, teste Fromondo præfat. in hanc Epistolam, narrat Eusebius in Chronico, ubi dicit tres istas urbes decimo Nerone anno corrûisse, id est, juxta id quod antea diximus in Chronologia historiae apostolorum, duobus annis post scriptam hanc Epistolam. Itaque ad argumentum supra propositum

Resp.: Neg. consequ.; nam, sequitur Paulus Phrygiam peragraverit, non tamen sequitur quod in omnibus omnino civitatibus Phrygiæ prædicaverit, quia, teste Plinio, lib. 6 naturalis historia, cap. 52, erant in Phrygiâ plurimæ civitates; aliquas ergo illarum potuit Paulus Evangelio imbuisse, quavis non omnes.

Petes: Quis ergo Colossensibus Evangelium prædicavit? — Resp. vero similis fuisse Epaphram: nam

dicit Apostolus cap. 1, v. 4: *Audientes fidem vestram in Christo Jesu, et dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in calis; quam audistis in verbo veritatis Evangelii... sicut didicistis ab Epaphrâ charissimo consero nostro qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu*. Putant quidem nonnulli quod Colossenses fidem audiverint ab Archippo, quia, cap. 4, v. 17, habetur: *Dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti in Domino, ut illud impleas*; sed inde tantum sequitur quod fuerit ipsorum presbyter, curam eorum gerens in absentia Epaphræ. Unde Estius in illum locum dicit: Hunc Archippum, cujus et initio Epistolæ ad Philemonem mentio est, episcopum Colossensium fuisse putat Ambrosianus, ut qui post Epaphram accepit regendam eorum Ecclesiam. Idem sentit S. Thomas in Commentariis, vocans prælatum eorum. At Primasus tantum diaconum functum officio apud Colossenses arbitrat. Neutrum est vero simile: neque enim ratio apparet cur Epaphras eorum episcopus esse desierit, neque diaconus absentiam episcopi suo ministerio supplere poterat. Quare probabile est ejus Ecclesiæ presbyterum fuisse qui absente episcopo eam verbo et sacramentis pasceret. Unde sensus est: Dicite Archippo, vestræ Ecclesiæ presbytero, ut ministerium sibi ab Epaphrâ discedente injunctum in his quæ Domini sunt probè ac diligenter exequatur. Certò Apostolus in Epistolâ ad Philemonem vocat eum commilitonem suum. Ita Estius.

Dices: S. Hieron., in Epist. ad Philem., citans supra allegata D. Pauli verba: *Dicite Archippo, etc.*, ex eisdem infert quod iste Archippus fuerit Colossensium episcopus. — Resp. S. Hieronymum id detrahinatè non inierit, sed tantum disjunctivè. Ita enim ibidem scribit: « Ex quo puto aut episcopum eum fuisse Colossensium Ecclesiæ, qui admodum studiosè et diligenter præesse... Aut si ita non est, illud mihi in præsentiarum sufficit, quod Philemon, et Archippus, et Onesimus ipse, qui literas perfererebat, fuerint Colossenses. »

QUESTIO II.

Quis sit hujus Epistolæ scopus.

Resp. et dico: Seductores aliqui conati fuerant persuadere Colossensibus quod non deberent orare Deum per Jesum Christum, quia hunc non volebant admittere tanquam nostrum Mediatorem, sed dicebant angelos esse nostros mediatores; quem errorem putantur hausisse ex philosophiâ Platonicâ: nam quia Plato, ut testatur S. Aug., l. b. 8 de Civ. Dei, cap. 12 et seqq.; deos quosdam ponebat medios, inde isti seductores videntur occasione sumpsisse statueri angelos quasi minores deos, qui homines mundanque fabricissent, et per prophetas locuti fuissent. Unde Colossenses monet Apostolus, cap. 2, v. 8: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam*; et v. 18: *Nemo vos seducat, volens in humilitate et religione angelorum*.

Cum autem ex jam citato capite, v. 16, manifestum

videatur quod seductores illi voluerint etiam introducere observantiam legalium, satis clarè patet quod potius fuerint pseudo-doctores judaizantes, quàm philosophi ethnici. Quòd verò isti errores à pseudo-doctoribus in civitate Colossensi prædicarentur, vero similiter didicit Paulus partim ab Epaphrâ, partim ex Epistolâ quam ipsi scripserant Laodicensibus (infra, cap. 4, v. 16), in quâ putantur fuisse conquisiti de erroribus qui apud ipsos et apud Colossenses seminabantur.

Ut errores istos Apostolus corrigat, deprædicat summam Christi excellentiam, et primatum ac principatum super omnia, ostenditque simul ipsum esse nostram Mediatorem. Nam ipse, inquit cap. 1, v. 15 et seqq., *est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ; quoniam in ipso condita sunt universa in calis et in terrâ, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt: et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant*. Adeoque non angeli, sed ipse est caput corporis Ecclesiæ, Mediator Dei et hominum, qui est principium, primogenitus ex mortuis; ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in calis sunt.

Videntur igitur seductores illi asseruisse non Christum, sed angelos esse nostros mediatores, ut diminuerent Christi gloriam, et ut paulatim docerent angelos esse majores ipso. Contra quod declarat Apostolus, cap. 2, quod Christus, delecto peccati chirographo, de diabolo triumphaverit, ut nos ab ejus tyrannide eriperet, et esset nobis unus et solus auctor salutis; in quem proinde unice intendere et sperare debeamus, rejecto inani angelorum cultu, et contemptis vanâ philosophiâ ac inutili Mosaicâ legis observantiâ. Aliis verò duobus capitibus tradit plenam doctrinam vite christianæ.

QUESTIO III.

Quo sensu Christus dicitur primogenitus omnis creaturæ, item primogenitus ex mortuis.

Resp. et dico 1º: Ex eo quod hic, cap. 1, v. 15, Christus ab Apostolo vocetur *primogenitus omnis creaturæ*, Ariani quondam intulerunt: Ergo Christus est creatura, omnisque creatura Christi soror est; primogenitus enim inter fratres et sorores dicitur qui ante omnes fratres et sorores genitus est, sive qui primus est frater. Verùm hanc illationem nullo modo valere patet primò, quia, juxta istum sensum, non primogenitus, sed primocreatum Christum vocare debuisset Apostolus; patet secundo, quia Christus, v. 16 dicitur *oplix omnis creaturæ*; ergo non est creaturarum frater.

Itaque, juxta communem interpretum catholicorum expositionem, Christus hic dicitur *primogenitus omnis creaturæ*, quia ante omnem creaturam genitus fuit, utpote ab æterno; ac proinde est omni creaturæ præstantior, atque in cunctas res creatas principatum habens. Hi: sensus confirmatur ex eo quod apud

Ecclesiasticum, cap. 24, idem Dei Filius seipsum vocat *primogenitum ante omnem creaturam*. Confirmatur etiam ex his quae hic sequuntur, siquidem Apostolus subiungit et ait omnia per ipsum creatura esse, et ipsum omnibus esse anteriorem.

Dices: Praecitata Apostoli verba non de Christo, quatenus Deo, sed quatenus homine, intelligenda videntur; nam Christus, quatenus Filius Patris, non est primogenitus, sed unigenitus, ut testantur symbola fidei, quia nec alius nisi post eum ex Patre natus est, nec alius nasci potuit. Matris autem suae, etsi unicus, propriè tamen etiam primogenitus vocatur, quia sic ante eum nullus ex eadem matre natus est, ut tamen post eum nasci alius potuerit, si naturam speciem maternam. Jam verò Christus, quatenus homo, non fuit ante omnem creaturam; ergo expositio nostra non subsistit, ac proinde melius dicitur quòd Christus vocetur primogenitus omnis creaturae, non tempore, sed honore, quia Christus, quatenus homo, finis est quem, iuxta aliquos, Deus primò intendit, et propter quem omnia creavit. — Resp.: Neg. assumpt.; nam loco praecitato Apostolus Christi dignitatem ex eius divinitate describit; ait enim: *Ipsè est ante omnes et in ipso*, id est, per ipsum, omnia (adeoque etiam angeli) constant; hoc est, consistunt et conservantur, sicut ab eodem creatura sunt. Primogenitus igitur hic eodem modo sumitur sicut ad Hebr. 1, v. 6, ac proinde nego illud quòd adductum est in probatione, nempe Christum, quatenus est Filius Dei Patris, non rectè dici primogenitum, siquidem, ut bene reflectit S. Ambros., lib. 1 de Fide, cap. 6, rectè dicitur primogenitus, quia nullus ante ipsum; unigenitus, quia nullus post ipsum ex Deo Patre Filius natus fuit.

Dico 2º: Christus, v. 18, dicitur *primogenitus ex mortuis*, quia ipse est prius quidam vitam immortalè surrexit; unde, licet aliqui ab Elià et Eliseo in libris Regum resuscitati, resurrexerint ante Christum, tamen isti uti et illi qui ab ipsomet Christo in Evangelio resuscitati leguntur, tantum surrexerunt ad vitam mortalem, rursus morituri, uti et de facto rursus mortui sunt.

Petes 1º quomodo, v. 20, dicitur quòd Deus Pater per sanguinem Christi voluerit pacificare sive quae in terris, sive quae in caelis sunt, id est, homines et angelos, quandoquidem certum sit quòd Christus pro angelis non sit mortuus. — Resp. cum S. Aug., lib. Enchir., cap. 61: Ideò per Christi sanguinem etiam dicuntur angeli pacificati, quia per mortem eius sublatae sunt inimicitiae quas inter homines et sanctos angelos peccata fecerant; et sic verum est per Christum coelestia cum terrestribus pacificari. Non enim dicit Apostolus per Christum coelestia Deo reconciliari, aut cum Deo pacificari, sed coelestia et terrestria inter se, quod fit dum per Christum tollitur obstaculum peccati quòd homines ab angelis dirimebat. Sensus igitur versus 20 est hic: Deus Pater voluit per Christum omnia, nimirum coelestia et terrestria, id est, homines et angelos inter se reconciliari, uniendo eos tanquam unum corpus in Christo in capite, pace inter eos composita

per sanguinem eius in cruce effusum, quò peccatum, quòd erat inimicitiae causa, deletum est.

Petes 2º quò sensu dicit Apostolus, v. 24: *Adimpleo ea quae desunt passionum, Christi, in carne mea.* — Resp. id illam non eo sensu dicitur quasi Christus non satis passus sit ad redemptionem nostram, ideòque supplemento martyrum opus habeat; hoc enim impium et blasphemum est; sed per ista verba significat se ea adimplere quae Christus adhuc habet toleranda in membris suis fidelibus suis. Unde sensum genuinum nobis aperit S. Leo, serm. ult., de Pass. Domini, dicens: « Passio Domini usque ad finem perducitur mundi; et sicut in sanctis suis ipse honoratur, ipse diligitur, et in pauperibus ipse patitur, ipse vestitur, ita in omnibus qui pro iustitia adversa tolerant, ipse compatitur. » Christus igitur qui semel in seipso, seu in propria carne passus est, debet adhuc pati in membris suis usque ad finem saeculi, quia oportet membra conformari capiti in passionibus, ut ei aliquando conformetur in gloria. Itaque Apostolus loco citato nihil aliud significat quàm quòd patienti afflictiones in carne sua, quòdam parte suppleat ea quae Christo adhuc patientia supersunt, non quidem in ipso, sed in membris.

QUESTIO IV.

Quenam sit religio angelorum, de qua agit Apostolus cap. 2, v. 18.

Postquam S. Paulus dixisset Christum spoliàsse principatus et potestates, id est, spoliàsse daemones suam potestate, dominio ac tyrannide in homines, etc., subiungit ac docet cavendum esse à religione angelorum, dicens loco citato: *Nemo vos seducat volens in humilitate et religione angelorum*; porro quanam fuerit hæc religio angelorum, valde incertum est; nam desuper tot ferè sunt sententiae quot sunt capita. Interim plausibilior ac vero similior apparet sententia eorum qui existimant Paulum agere contra aliquos qui ex ethnica philosophia, quae de genis, daemionibus ac minoribus diis inaniter multa contemplantur, cultum quemdam introducere conati fuerant, sub nomine angelorum, docentes non Christum, sed angelos nostros esse apud Deum mediatores. Cum enim adeò humiliter de Christo sentirent, ut ipsum non Deum, sed purum hominem tantummodo fuisse affirmarent, super eum angelos extolliebant, asserentes non oportere per Christum reconciliari, et ad Patrem accedere, sed per angelos. Et ita sentit S. Chrysost., hom. 7, in Epist. ad Coloss., dicens: « Sunt nonnulli qui dicunt non oportere per Christum reconciliari, et ad Patrem accedere, sed per angelos. Propterea (Paulus) rursus eae deorsum, quae de Christo sunt, versat. » Horum autem facta humilitas videtur partim in eo sita fuisse quòd nimis humiliter de Christo sentirent; et partim in eo quòd humiliter gestu se prosternerent, et adorarent angelos, eisque se inordinato modo subiecerent.

Confirmatur hæc expositio ex eo quòd Paulus, ut perniciosum istum errorem penitus evellat, tum in hac Epistola, tum in ea quae est ad Hebraeos, Christi supra angelos excelletiam deprædicat et extollat. Ergo

signum est quòd ejus tempore aliqui pseudo-apostoli viderint, qui Christi excellentiam deprimebant, et angelorum excellentiam nimis extollebant.

Dices: Apostolus hic videtur agere contra Judaeos, qui non solum ejus tempore, verum etiam antiquitatis à tempore prophetarum dediti fuerunt cultui astrorum caeli, simul et angelorum; ergo non agit contra illos qui docebant angelos apud Deum esse nostros mediatores. Prob. ant. Ex S. Hieron., qui consultus ab Algasia de sensu praefatorum Apostoli verborum, epist. 151, q. 10, ita respondet: « Qui vitulum fecerant in Horeb, et coluerant sidus dei Remphā, de quo in prophetā Amos plenius disseruimus, adoraverunt figuras quas ipsi fecerunt, et tradidit eos Deus, ut servirent militiae caeli, quae nunc ab Apostolo dicitur religio angelorum. » Per servientes autem militiae caeli, iuxta S. Hieron., etiam intelligi cultores angelorum patet ex eadem epistola, in qua dicit: « Contervens autem Deus, tradidit eos, ut colerent militiam caeli sicut scriptum est in libro Prophetarum. Militiam caeli, non tantum sol appellatur et luna, et astra rutilantia, sed omnis angelica multitudo. » — Resp.: Neg. ant., et ad ejus probationem dico istam opinionem quidem accedere aliquam probabilitem, tum propter auctoritatem S. Hieron., tum Clem. Alexand., qui, lib. 6 Strom., ita scribit: « Neque colite Deum ut Judaei, qui soli se Deum nosse putantes, nesciant se adorare angelos et archangelos, mensum et lunam. » Attamen, quia nec in Scripturis, nec etiam in profana historia ulla fit mentio quòd Judaei post reditum à captivitate Babylonica relapsi fuerint ad cultum falsorum deorum, ideò non satis probabilis est ista interpretatio; sed adhaerendum videtur expositioni supra datae; ex qua etiam collige et observa, contra sectarios, praecitatum Apostoli textum nihil prorsus facere contra venerationem et invocationem sanctorum in Ecclesia frequentatam. Non enim cultus divinus eis exhibetur, neque loco Christi mediatores constituuntur; sed ad Christum qui unus est Mediator Dei et hominum, intercessores ex parte nostrā adhibentur. Hoc autem rectè fieri ipse etiam Apostolus exemplo suo nos docet, qui, tum alibi tum in hac Epistola, cap. 4, Colossenses requirit apud Deum intercessores. *Orantes*, inquit, *simul pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis*, etc. Quibus sanè verbis nec Christum Mediatorem exclusit, nec alios à Christo distinctos mediatores quaesivit; tales scilicet, qui proprio suo merito (quòd solius Christi est) Deum redderent hominibus placatum. Caterum desuper plura videri possunt apud polemicos.

Petes quomodo ea quae v. 25 de judaizantium immoderata absentia dicuntur, cohaereant cum eo quòd de eisdem alibi dicit Apostolus: *Quorum Deus venter est*, ad Philip. 3; et: *Hujusmodi Christo non serviunt, sed sibi ventri*, ad Rom. 16. — Resp. Apostolus hoc loco non agere de omnibus judaizantibus, sed de iis potissimum qui erant sectae Pharisaeae. Quibus ea quae hic dicitur competere eruitur ex S.

Epiphano, qui in haeresi Pharisaeorum testatur Pharisaeos immoderato modo pro jejunia aliasque absentias corpus sumo afflicisse. Nam alios quosdam, qui se pro apostolis Christi vendi abant, ventri et gulae dedito fuisse, satis probant loca jam citata, quemadmodum et illud contra eosdem dictum 2 Cor. 11: *Si quis devorat, si quis accipit.*

QUESTIO V.

De quibusdam aliis hanc Epistolam concernentibus.

Petes 1º ad quid referendum sit *in quibus*, et in illis, dum Apostolus, cap. 3, v. 7, ait: *In quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.* — Resp.: Erasmus *in quibus* ad personas refert: nam ipse ita vertit: *Inter quas, nempe filios incredulos; in autem in illis refert ad actiones, id est, ad vita superiora ab Apostolo enumerata.* Verum quia in Graeco eadem praepositio praefigitur *in quibus*, quae praefigitur *in illis*, ideò rectius ad actiones utrumque refertur juxta phrasim Scripturae sacrae, in qua saepè legitur: *Ambulare in vita, lege, praeceptis Domini; in innocentia, in veritate, in lumine, in tenebris, in carne, in pravitate cordis sui*, etc. Aliae evidentius id ostenditur ex Epistola ad Ephes., in qua, cap. 2, ita loquitur Apostolus: *Ex vos, cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis.* Deinde etiam juxta naturalem sensum ipsiusmet constructionis non videtur *in quibus* posse referri ad filios incredulitatis, id est, ad illos qui contumaciter resistebant Evangelio: nam in horum numero Colossenses non fuerant, siquidem hic veritatem Evangelii, ab Epiphra ipsi predicatam, summo cum gaudio susceperant et amplexi fuerant, ut liquet ex cap. 1, v. 4 et seqq.

Dices: Si *in quibus* referendum foret ad vita et peccata de quibus supra egerat Apostolus, bis diceretur unum et idem: nam ambulare in peccatis, et vivere in eis, prorsus idem esse videtur. Resp.—Neg. assumpt., quia, juxta phrasim S. Pauli, *vivere* denotat habitum, *ambulare* verò designat actum, ut patet ex Epist. ad Galat., cap. 5, ubi dicit: *Si spiritu viciniis, spiritus et ambulemus*, id est, si verè illi spirituales simus, etiam opera spiritualia exerceamus; ac proinde vivere in peccatis videtur hic idem denotare ac peccatorem esse, ambulare in peccatis idem ac opera peccaminosa exercere; et sic totus sensus est: Cum vitis et peccatis jam antea enumeratis dediti essetis, opera seu actus eorumdem exercebatis.

Petes 2º an Lucas, qui cap. 4, v. 14, dicitur *medicus*, sit idem qui Lucas evangelista? — Resp. affirmativè: nam, licet novatores aliqui, Erasmus secuti, dubitationem desuper moveant, hæc tamen pro: *inanis ac temeraria* est, quia, ut bene reflectit Estius, sicut vetus ac communis, ita probatissima sententia est quòd de Luca evangelista hic loquitur Apostolus. Unde D. Hieron., in Catal. script. ecclesiast., ita scribit: « Lucas, medicus Antiochenis, ut ejus scripta indicant, Graeci sermonis non ignarus fuit, » sectator apostoli Pauli, et omnis peregrinationis

ejus cemes. Scripsit Evangelium, de quo idem Paulus: *Misimus*, inquit, cum illo fratrem, ejus laus est in Evangelio per omnes ecclesias; et ad Colossenses: *Salutat vos Lucas, medicus charissimus.* Deinde, cum pateat ex Actis apostolorum Lucam evangelistam cum Paulo pervenisse Romam, ibidemque cum eo capivo permansisse, quæ ratio est, inquit Estius, Lucam, ejus tanquam secum agentis mentionem facit Apostolus in Epistola à Romano carcere scripta, ob id solum quæ medicum eum vocat, ab evangelistâ facere diversum.

Petes 5° de quâ Epistola Apostolus agat, dùm cap. 4, v. 16, dicit: *Et cum lecta fuerit apud vos Epistola hæc, facite ut et in Laodicenium ecclesiâ legatur; et eam quæ Laodicenium est, vos legatis.* Nonnulli auctores, ab Estio et A Lapide citati, ex jam memoratis verbis deducunt Paulum scripsisse ad Laodicenses, velletque hic ut ea Epistola Colossis legatur. Sixtus Senensis, lib. 2, in Paulo, hæc Epistolam recenset, camque suo Commentario inserit Faber Stabulensis. Sed quòd hæc Epistola prorsus ficta ac commentaria sit, inde liquet quòd antiquitati omninò incognita

fuerit; imò S. Hieron., in Catal. script. ecclesiast., in Paulo ait: *Legunt quidam Epistolam ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur;* deinde de eâ lem sic legitur in septimâ synodo: *Epistolam ad Laodicenses Apostolo ascriptam Patres nostri tanquam alienam reprobarunt.* Itaque meliùs respondetur cum Baronio, Estio, A Lapide, ac aliis communiter quòd loco præcitato agatur de Epistola ab ipsis Laodicensibus scriptâ ad Paulum, quæ vero similiter continet magnam justificationem fidei et charitatis eorum; et desiderò videtur Paulus voluisse ut eam legerent Colossenses, utpote Laodicensium exemplo provocandi atque excitandi ad majorem fidei et charitatis profectum. Ita sentiunt S. Chrysost., hom. 12 in Epist. ad Coloss., Theodoretus et Oecumenius. Suadet hæc opinio ex textu Græco, qui ita habet: *Kai tñs tñs Azoziatñs, id est, eam quæ ex Laodicis, scribitur ad nos scripta est, vos Colossenses legitis.* Bonè tamen veritè noster interpres, *Eam quæ Laodicenium est; nam us loquendi epistola dicitur esse ejus à quo scripta est, ut Ciceronis, Plinii, etc., non item ejus ad quem scripta est.*

IN UTRAMQUE EPISTOLAM AD THESSALONICENSES Dilucidatio.

QUESTIO PRIMA.

Quidnam contineat Epistola prima.

Thessalonica metropolis Macedoniae fuit nobilissima; hæc autem Salonica dicitur. In hanc urbem Paulus (postquam Philippis, in primâ Macedoniae civitate, aliquo tempore substitisset) venit, Act. 17, v. 1, et in eadem fidem cum ingenti fructu predicavit; brevi namque tempore multos gentiles et aliquos etiam Judæos convertit, ut dicitur jam citato loco Act., v. 4. Sed cæteri Judæi id indignè ferentes, et Evangelio invidentes, contra eum seditionem concitaverunt; quare fugit Paulus Beroam, ut habetur Act. 17, v. 10, et ex Beroa Athenas, ibid., v. 15, indeque Timotheum misit Thessaloniam, ut opus à se coeptum periceret, et fideles in fide confirmaret, ut patet hic, cap. 5, v. 2, ubi dicit: *Misimus Timotheum fratrem nostrum et ministrum in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestrà.* Rediit deinde Timotheus ad Paulum Corinthi agentem, ut patet Act. 18, v. 5, eique à se gesta, et Thessalonicensium in fide constantiam enarravit. Unde Paulus hanc ad eos scribit Epistolam quâ constantie eorum congratulatur, eoque in fide confirmat, ut pro eadem tuendâ secum fortiter Judæorum et gentilium persecutiones sustineant. Interea suæ personæ commendationem admi-

sect, ostendens quòd non solum purè atque sincèrè eis Christum annuntiasset, verum etiam, ne ipsos hoc commemoret, ex secundâ Epistola meliùs intelligitur. Et hæc sunt quæ scribit tribus primis capitulis.

Deinde cap. 4 hortatur eos ut fugiant fornicationem, otium, desidium, ac de resurrectione mortuorum, et Christi ad judicium adventu eos instruit, ac se resurrectionis ad meliorem seu æternam vitam eos consolatur, ut non contristentur sicut cæteri qui spem non habent. Denique, cap. 5, monet ut ad diem judicii sanctè vivendo se præparent, vacanteque charitatis operibus, orationi et pietati. Postquam verò hæc omnia commendasset, fratresque salutasset, gratiam Christi eis precatur.

QUESTIO II.

In quo loco et quo tempore hæc Epistola scripta sit.

Resp. et dico 1°: Hæc Epistola scripta est Corinthi non verò Athenis, uti quondam putaverunt Theodoretus et Athanasius. Prob. 1°, quia Paulus hic, cap. 5, significat se non priùs scripsisse hæc Epistolam quam post Timothei Thessalonici ad se rediit; ait enim v. 6: *Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, et annuntiante nobis fidem et charitatem vestram, etc.;* atqui constat ex Act. 18, v. 5, quòd Timotheus, dùm

cum Silâ Thessalonica reversus erat, convenerit Paulum Corinthi agentem; ergo, etc. Prob. 2°, quia, dùm scripta fuit, Paulus ex Timotheo et Silâ audiverat Thessalonicenses in fide omninò confirmatos esse, uti satis patet ex versu jam citato; atqui, dùm Timotheus Athenis adiit Paulum, non omninò certus erat Paulus eos in fide confirmatos et stables esse, uti constat ex cap. 5, v. 2 et 5; ergo non potuit esse scripta Athenis, sed Corinthi, quandoquidem ibidem à Timotheo audiverat eos in fide stables esse.

Dico 1°: Erasmus testatur inscriptionem Græcam habere quòd sit scripta Athenis; ergo. — Resp. hæc inscriptionem esse mendosam, cum in nullis omninò codicibus emendatis et à mendis expurgatis reperitur.

Dico 2°: Timotheus videtur fuisse lator hujus Epistolæ; atqui Timotheus non ixit Thessaloniam dùm Paulum convent Corinthi, sed dùm ei adiit Athenis, ergo, etc. — Resp.: Neg. maj., primò, quia Timotheus Athenis non ixit nisi ad Thessalonicenses cum Epistola, sed tantum ut eos per predicationem confirmaret in fide, uti ex verbis cap. 5, v. 2, supra citatis manifestum est; secundo, quòd Timotheus non fuerit lator hujus Epistolæ, inde patet quòd ipsemet cum Paulo eam ad Thessalonicenses miserit, ut constat ex cap. 1, v. 1.

Dico 2°: Scripta est anno æræ vulgaris 52, idque satis ex jam dictis eruitur; nam isto anno Paulus, Act. 18, Corinthi predicabat. Vide Chronologiam historię apostolorum ad jam dictum annum.

QUESTIO III.

Quis sit ille Silvanus de quo hic, cap. 1 et 2 ad Cor. 1.

Resp. esse eundem qui in Actibus apostolorum dicitur Silas, et à Paulo, ibidem, cap. 15, v. 40, assumptus fuit in socium peregrinationis suæ. Prob. 1°: Silvanus certò est unus ex illis qui in predicatione Evangelii fuerunt socii apostoli Pauli, uti satis constat 2 ad Cor. 1, v. 19; atqui in Actibus apostolorum de nullo Silvano fit mentio, qui fuerit socius Pauli, nisi sit idem qui Silas, quod est nomen Hebræum, et more Romano dicitur Silvanus, sicut Lucas Lucius, ut constat ex Epist. ad Rom. cap. 16, v. 21; ergo, etc. Prob. 2°: Silvanus esse ille idem qui cum Paulo Philippensibus, et deinde Thessalonicensibus Evangelio prælicaverat, uti et iurè hic ex cap. 2, v. 1 et 2; atqui ex Actibus apostolorum, cap. 16, v. 25 collato cum versu 12, certum est Silam cum Paulo prædicasse Philippis, et deinde Thessalonice, ut rursus clarè dicitur ibidem, cap. 27, v. 4; ergo Silvanus est idem qui Silas.

Obj. 1°: Si Silvanus sit idem qui Silas, in Vulgatâ nostrâ admittendum erit mendum; atqui hoc non est satis vero simile; ergo, Prob. maj. ex S. P. Hieronymo, qui, epist. à 143, asserens Silvanum esse Silam, dicit: *Secundum Silam collegam Pauli, linguâ Hebræâ Apostolum dicit, qui cum eo nonnullas epistolas scribit, et vitiose Silvanus legitur pro Silâ,*

cum Silvanum in apostolorum Actibus non legamus. — Resp. cum Estio, in 2 ad Cor. 1, v. 19: Quòd Hieronymus censet vitiose Silvanum pro Silâ legi in Epistolis Pauli, in hoc non assentior, quandoquidem non uno loco, sed pluribus, omnium exemplarium consensu, legatur tam Græcè quam Latine Silvanus, et maxime cum in nostrâ Vulgatâ, quæ est juxta Hieronymi emendationem, et à concilio Tridentino approbata, sic habeatur, et Ecclesie Hieronymi correctionem hic noluerit sequi. Notat etiam Calmet hic quòd in nullo manuscripto legatur Silas, sed ubique constanter Silvanus.

Obj. 2°: In Monologio Græcorum, ad diem 30 Julii, notantur tanquam diversi Silas et Silvanus Apostoli. Item in Synodo Dorotheus ponit Silam Corinthiorum, et Silvanum Thessalonicensium episcopum; ergo Silvanus non est idem qui Silas. — Resp. cum eodem Estio: Ille errore factum esse non dubito. Possit fuerat scribendum: *Silas sive Silvanus Apostolus.* Consentit Tillemontius, tom. 1, p. 2, de S. Paulo, articulo 23, dicens: *Græci, qui sine fundamento distinguunt inter Silam et Silvanum, celebrant ambrosium trigesima ejusdem mensis, Julii scilicet.* Quantum verò ad Synopsim Dorothei, hæc habet Posevinus in Apparatu sacro: *Dorotheus, Tyrensis seu Tgri episcopus, cui falsò ascribitur Synopsis quæ plena est narrationibus confictis atque mendacibus.*

Obj. 3°: Apostolus Silvanum præponit Timotheo; atqui tamen Timotheus debuisset præponi Silæ, quandoquidem illo dignior esset; ergo Silvanus non est idem qui Silas. — Resp.: Neg. min., quia eo tempore istos titulos dignitatis non ita amabant; et sic videmus in Actibus apostolorum quòd aliquando Barnabas præponatur Paulo, quamvis Paulus esset ipso dignior; deinde non constat Timotheum eo tempore fuisse digniorem, cum tunc tantum vero similiter iurè diceretur, ut putat Tillemontius, tom. 2, verb. *Timotheus*; nam videtur tantum fuisse ordinatus episcopus, dùm Paulus ultimâ vice fuit Epheci, anno æræ vulgaris 64. Vide Chronologiam, ibidem. Itaque Silvanum præponit Timotheo, tanquam juniori, utpote qui post Silvanum tantum in socium Pauli assumptus fuerat, Act. 16, v. 5.

Petes quare Paulus in hæc Epistola non se vocet apostolum, sicut tamen plerumque facit in aliis. — Resp. quia noluit titulo illo se præferre Silvano, qui fidem apud Thessalonicenses secum prædicaverat, laborum omnium et periculorum socius. Silvanum autem et Timotheum socios laborum et conversionis Thessalonicensium nominat, ut deprimat superbiam hominum, qui si aliquid præclari gesserint, volunt videri fecisse soli.

QUESTIO IV.

Quo sensu dicat Apostolus Thessalonicenses factos esse formam omnibus fidelibus Macedoniae et Achaiae.

Postquam Paulus, Epist. 1, cap. 1, v. 5, narrasset quòd non tantum verio tenus fidem prædicasset, sed quòd miracula et Spiritus sancti charismata predicationem illam Thessalonice subsecuta essent,

juxta illud quod de apostolis dicitur Marci 16: *Prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*, subjungit laudem Thessalonicensium, dicens:

Vers. 6: *Et vos imitatores nostri facti estis et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum quæsitio Spiritus sancti*; hoc est, sicut Christus Dominus, et non ejus apostoli, propter Evangelium à nobis prædicatum, multa mala ab infidelibus Judæis passi sumus, ita vos propter Evangelii verbum à vobis fide susceptum, plurimas à vestris civibus afflictiones passi estis. Quibus tamen non obstantibus suscepistis Evangelium, non quomodocumque, sed *cum gaudio Spiritus sancti*, id est, cum gaudio spirituali, quod est fructus Spiritus sancti, quem ipse per gratiam suam diffundit in cordibus nostris.

Vers. 7: *Ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia et in Achaia. Loco forma in textu Græco habetur typi seu exemplaria*. Unde sensus est: Ad eum ut fueritis exemplo omnibus qui per Macedoniam et Achaiam crediderunt in Christum. Quamquam enim quidam illorum, nempe Philippenses, ante ipsos credidissent, tamen illi propter fidem non fuerant passi istas afflictiones quas perpassi erant Thessalonicenses. Unde, quia Philippenses invidiam eorum in fide constantiam viderant, ab ipsis accipiebant exempla alacris promptique animi ad gravia mala pro fide perferenda.

Vers. 8: *A vobis enim diffamatus est sermo Domini. Licet diffamare usu moderno sumatur in malam partem, tamen hic ab Apostolo accipitur in bonam, et significat idem ac divulgare, prout eruitur tum ex circumstantiis constructionis, tum ex textu Græco, in quo loco diffamare habetur personare; id est, longè lateque sonare. Sensus igitur est: Nam à vobis, velat signo dato, quaquaversum personum seu divulgatus est sermo Christi Domini, hoc est, prædicatio evangelica, propter admirabiles effectus quos operata est in vobis; fides enim vestra non tantum fuit miraculis confirmata, sed etiam inter tempestates persecutionum infracta ac immobilis permansit.*

QUESTIO V.

Quæ sit oratio verborum quæ habentur Epist. 1, cap. 4, v. 15 et 16.

Apostolus describens resurrectionem mortuorum, inter alia loco citato ait: *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi; deinde nos, qui vivimus, qui reliquimus, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera*. Circa hæc verba inquiri solet an aliqui prius, aliqui posterius sint resurrecturi: nam hoc Apostolum hic insinuare, Primasius et quidam Græci putaverunt, quod testatur Fromondus. Hi autem docuerunt quod ante reprobos sint resurrecturi electi, ut sint primi in resurrectione, non tantum dignitate, ut censuit Sedulius, sed etiam tempore, utpote qui rapiendi sunt in aera, ut Christo judici venienti occurrant honoris causâ. Sed hæc opinio non est admitenda: primò, quia Apostolus non ponit hic ordinem

inter electos et reprobos, sed inter illos qui ante in Christo mortui sunt et eos qui residui erunt usque ad tempus adventus Christi; loquitur enim in personâ eorum qui tunc vivunt, ut observat S. P. Aug., lib. 20 de Civ. Dei, cap. 20; secundò, quia in præcatis verbis, uti et in toto capite, non tractat de resurrectione reproborum, sed electorum: siquidem agit de illis qui mortui sunt in Christo, vel, ut ante dicit, dormierunt per Jesum, id est, qui mortui sunt in fide et gratiâ finalis perseverantiæ, quæ electis datur ex meritis Jesu Christi. Deinde, v. 16, agens de illis qui relinquentur in vivis usque ad extremum judicium, dicit quod isti cum ante defuncti sint rapiendi obviam Christo in aera, et semper cum ipso futuri, in cælesti videlicet gloriâ; atqui reprobi non sunt mortui in fide et gratiâ finalis perseverantiæ, nec etiam rapiuntur in nubibus obviam Christo in aera; sed tempore extremi judicii hærebunt in terrâ, nec cum ipso erunt in gloriâ cælesti, sed in infernum detruentur; ergo, etc. Itaque cum hæc explicatio non subsistat, nec etiam quorundam aliarum ab A. Lapide relatæ satis fundatæ videantur:

Resp. et dico: Loco præcitate Apostolus non describit ordinem resurrectionis ad resurrectionem, sed resurrectionis ad raptum; et ita sensus est hic: Qui ante tempus extremi judicii in Christo mortui sunt, resurgent primi, vel, ut in textu Græco habetur, *primùm*, id est, antequam omnes rapiantur obviam Christo; deinde, postquam isti resurrexerint, qui in vivis relicti erunt usque ad tempus adventus Christi, simul cum istis per donum agilitatis celerissimo motu rapiuntur obviam Christo in aera, morte tamen brevissimâ intercedente, uti dictum in cap. 15 Epist. 1 ad Cor., quæst. 4.

Putat autem D. Thomas, lect. 2 in cap. 4 hujus Epistolæ, quod illi qui adhuc vivunt circa tempus extremi judicii, sint morituri ante sonum tubæ et resurrectionem dormientium in sepulchris; idque idèb ut unâ sono tubæ et generali cum ante dormientibus resurrectione in momento, in ictu oculi, ut dicitur 1 Cor. 15, suscendantur. Atverò S. Aug., lib. 20 de Civ. Dei, cap. 20, magis eò propendit ut immediatè post resurrectionem dormientium in sepulchris, isti viventes subito expirent, et mox calente adhuc corpore animam resumant. Unde secundum ipsam omnes etiam isti in momento quidem resurgent, sed non in eodem cum ante dormientibus.

Petes 1º an Apostolus agit de omnibus omnino hominibus circa finem mundi viventibus, dum cap. 5, v. 3, dicit: *Cum enim dixerint pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugient*. — Resp. negativè, sed agit de solis impiis: nam, licet omnibus dies Domini, sicut fit in nocte, tenet, ut dicitur v. 2, quia ab omnibus ignorabitur, tamen solos impios opprimet imparatis; unde et his solis interitum afferet. Boni enim, quamvis diem adventus Domini ignorent, ad eum tamen semper parati sunt et præmuniti. Impiis sic repenti superveniet interitus, sicut mulierem gravidam ex im-

proviso, dum aliud agit et minimè de partu cogitat, capè dolores partus occupant.

Petes 2º an prælata verba: *Cum dixerint pax et securitas, etc.*, non sint contraria illis quæ habentur Lucae 21, v. 25, ubi dicitur quod diem judicii sit præcessura *pressura gentium...*, *arscensibus hominibus præ timore et expectatione quæ superveniet universo orbi*. — Resp. negativè, quia impii dicent *pax et securitas*, antequam mala et signa illa de quibus in Evangelio agitur sint eventura. Itaque dum impii putabant se summâ pace ac securitate frui, ista signa, ipseque judicii dies, signa proximè sequens, eos ex improvviso obruet. Unde Luc., ibidem, subjungit v. 34: *Attendite vobis, ne graventur corda vestra in crapulâ et ebrietate, et curis hujus vitæ, et superveniat in vos repentinus dies ille; tanquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ*. Idem, scilicet quod ante illa signa dicturi sint homines *pax et securitas*, clarissè insinuat Matthæus, cap. 24, v. 57, dicens: *Sicut in diebus Noe, ita erit et adventus Filii hominis; sicut enim erant in diebus ante diluivium comedentes et bibentes, nubentes et nupti tradentes, usque ad eum diem qui intravit Noe in arcam, et non cognoverunt, donec venit diluivium, et tulit omnes, ita erit et adventus Filii hominis*. Cum igitur sub adventu Filii hominis non tantum dies extremi judicii, sed etiam signa diem illum præcessura, juxta communem interpretum opinionem, comprehendantur, clarè sequitur quod ante ista signa sint existuri impii, qui comedent, bibent, nubent, dicentque: *Pax et securitas*.

QUESTIO VI.

Ubi et ob quam causam Paulus scripserit Epistolam secundam ad Thessalonicenses.

Hanc Epistolam Athenis scriptam esse significat hypographie Græcorum codicum; sed hoc ex eis que de primâ Epistolâ supra, quæst. 2, diximus, facile refertur: nam si primam scripserit, postquam Athenis Corinthum discesserat, non potuit hanc secundam ibidem scribere, quia Corintho non est reversus Athenas, sed navigavit in Syriam, venitque Ephesum, ut dicitur Act. 18, v. 18 et 19. Vero similis igitur est hanc Epistolam esse scriptam Corinthi, brevi tempore intervallo post primam. Et hoc satis ex connexionè argumenti cum primâ, ac eisdem personis in fronte Epistolæ nominatis evinci videtur. Juxta Baronium scripta est anno æræ vulgaris 55, vero similiter parim ante illud tempus quo Judæi insurrexerunt in Paulum, eumque adduxerunt ad tribunal Gallionis, Act. 18, v. 12.

Causæ scribendi fuerunt variae: nam primò, cum in Epistolâ primâ, cap. 5, v. 10, eos revisere statuisset, et variis negotiis impeditus id perficere non poterit, per hanc Epistolam facit quod præsens facturus fuerat. Primùm igitur animos eorum confirmat in adversus quæ pro Christi nomine tolerabant, ostendens quanta et ipsos gloria, et adversarius vindicta secutura sit, idque agit cap. 1; deinde, quoniam ex

capite 4 primæ Epistolæ turbati erant, suspicantes diem judicii jam instare; hunc eorum errorem corrigi cap. 2, docens non prius Christum ad judicium venturum, quam appaerit Antichristum, illius adventum destruendum. Postremò, cum intellexisset nondum emendatos esse eos quos in primâ Epistolâ reprehenderat, et notaverat tanquam otiosos et inquietos, nunc eosdem acris et pluribus verbis objurgat ac increpat, cap. 5; et ibidem, v. 9, reddit rationem ob quam à sumptu ab ipsis accipiendum abstinuerit.

QUESTIO VII.

Quid intelligatur per discessionem de quâ cap. 2, v. 5.

Apostolus, correcturus errorem ex Epistolâ primâ malè intellectâ conceptum, de instante die extremi judicii ait loco citato: *Ne quis vos seducat ullo modo; quoniam (supple. non venit dies Domini) nisi venerit discessio primùm, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*. In textu Græco loco discessionis habetur *apostasia*. Porò quid per hanc discessionem vel apostasiam intelligatur, non convenit inter interpretes. Interim multi per discessionem intelligunt defectionem quâ omnes gentes Romanorum imperio subiectæ ab eo recedent; Apostolum autem dicent id exprimere noluissent, ne Romanos offenderet, quibus persuasum erat semper duraturum eorum imperium. Ita, teste Estio, sentit S. Hieron., epist. 151 ad Algasium, quæst. 11, et Ambrosianus in Commentariis. De eadem defectione, tom. 2, de Mysteriis et Annis Christi, pag. 201, ita scribit P. Graveson: « Communis ac pervulgata est sententia imperium Romanum permansurum fore usque ad tempora Antichristi, nondumque occasum, et tunc planè destruendum esse, quo destructo, affuturum Antichristum, et mundi finem, adeò ut venturus non sit Antichristus, nisi eversum sublatumque sit Romanum imperium. Id eleganter describit Lactantius, lib. 7 divin. Institut., cap. 16, his verbis: « Quomodo autem id futurum sit, ne quis credibile arbitretur, ostendam. Inprimis, multiplicatur regnum, et summa rerum potestas per plurimos dissipata et concisa minuetur. Tum discordiæ civiles in perpetuum œrentur, nec ulla requies bellis exitalibus erit, donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ, non ad regendum, sed ad consummandum partiantur. His exercitiis in immensum coactis, et agrorum cultibus destitutis, quod et principum eversionis et cladis, dispendent omnia, et continentur, et vorant. Tum repenti adversis eos hostis potentissimus (seu Antichristus) ab extremis finibus plage septentrionalis orientis, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtineant, assumetur in societatem à cæteris, ac princeps omnium constituetur. » Constans est etiam SS. Patrum traditio futuros circa finem mundi decem reges, qui funditus destruent et evertent Romanum imperium, et illud inter se partientur, eorumque tempore venturum Antichristum, qui, debellatis ac profligatis tribus ex illis regibus, reliquos septem superstitis suos subjugabit imperio. Non veniet itaque Antichristus,

quamlibet stabit imperium Romanum. Ita Graveson. Sicut igitur Christus venit in mundum, quando imperium Romanum sub Augusto erat in maximo flore, ita Antichristus venit, quando defloruit, et in decem regna laceratum fuerit.

Sed contra jam memoratam interpretationem se opponit Estius, eamque non subsistere conatur probare sequentibus argumentis: primo, quia experientia notum est quod à Romano in perio variae gentes, quae ante ei subjectae erant, defluerunt, solumque penè nomen imperii Romani hodie reliquum habetur; nec tamen venit Antichristus, quem venturum statim post apostasiam Apostolus significat; secundo, quia non ita tereno regno spirituale suum regnum, id est, Ecclesiam, Christus alligavit, ut illo florente ipsa floretet, et illo deficiente, deficeret, aut in angustias redigeretur: nam Romani imperatores, florente adhuc imperio, Christi Ecclesiam maxime possenti sunt, ut omnibus notum est; tertio, quia nomen apostasie potius significat defectionem spiritualem, qualis est à fide et religione, quam politicam, qualis est ab imperio tereno. Unde 1 ad Timoth. 4, v. 1, dicitur: *In novissimis temporibus discedent quidam à fide.*

Rectius itaque, ait interpres praecitatus, et sacris Scripturis convenientius sentire videntur, qui apostasiam hanc interpretantur defectionem à fide catholica, eamque universalem; quia nimirum, non tantum persona, quanvis multa, sicut jam saepe accidit, sed etiam regna et provinciae omnes, aut penè omnes, recedunt ab Ecclesia catholica, et ab obedientia summi Pontificis. Ita discessionem hanc intellexerunt S. Anselmus et D. Thomas in Commentariis super hanc Epistolam. Constat hanc expositionem auctoritas B. Thomae Cantuariensis, qui in epistola quadam ad

episcopos Angliae sic loquitur: «Stabit Ecclesia, etsi saepe concussa, in ea fortitudine et firmitate in qua fundata est, donec veniat generale dissidium, donec filius ille perditionis surgat; ubi per generale dissidium intelligit h. ad dubie generalem quam diximus ab Ecclesia catholica defectionem. Haec consonant ipsius Christi verba, dicens Lucae 18: *Filius hominis veniet, putas, inveniet fidem in terra?* Quasi dicat vix inventurum, propter praecedentem apostasiam; tunc enim *abundabit impietas, et refrigeret charitas multorum*, Matth. 24, v. 12. Unde passim totus orbis apostatabit à fide, praeter paucos, qui perseverabunt usque in finem, ne forte inferi in totum praevalent adversus Ecclesiam.

Quidquid sit de duabus sententiis jam relatis, ego, salvo meliori, puto satis fundate dici posse quod Apostolus agat de utraque defectione, scilicet tam à fide quam à Romano imperio. Nam, si et variae provinciae, quae quondam Romano imperio subjectae fuerunt, jam ab aliis principibus occupentur, tamen dignitas imperialis adhuc manet, et quidem eminentissima inter seculares dignitates christiani orbis; quae non videtur auferenda, nisi circa tempora Antichristi, prout Apostolus insinuat v. 7, dicens: *Donec de medio fiat, id est, quisque ipse imperator, seu imperium ejus penitus tollatur de medio; hoc est, omnino destruetur et auferatur Romanum imperium.* Unde S. P. Aug. lib. 20 de Civ. Dei, cap. 19, ita scribit: «Illud, quod ait Apostolus: *Tantum qui modo tenet, tenent, donec de medio fiat*, non absurde de ipso Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum sit: *Tantum qui modo imperat, imperet, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur. Et tunc revelabitur iniquus, quem significari Antichristum nullus ambigit.*»

IN UTRAMQUE EPISTOLAM AD TIMOTHEUM Dilucidatio.

QUESTIO PRIMA.

Quid contineat Epistola prima.

Quia de Timotheo, ut dicitur Act. 16, v. 2, *testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant et Iccnio fratres*, idè S. Paulus eum in socium assumpsi itineris et praedicationis; sed primo circumcidit propter Judaeos, qui erant in illis locis. Quanvis autem esset juvenis, tamen quia ab infantia sacras Litteras noverat, ut habetur 2 Timoth. 1, v. 15, et virtus etiam supplicat, Apostolus eum non sine speciali Spiritus sancti inspiratione, per manum suarum impositionem Ephesiorum episcopum consecravit; quem ut

plenus ad hoc munus instrueret, duas ad eum scripsit Epistolas.

In hac autem primam eum instruit, non ut Christianum quemlibet, sed ut christianae plebis episcopum atque doctorem. Itaque valde soll. citè monet Timotheum de toto officio episcopali. Primo autem exomonefacit injunctis sollicitudinibus et vigilantibus contra eos qui legem sabuloseque Judaicas Evangelio miscerant; deinde vult publicas orationes pro omnibus fieri, subjungens obiter quomodo mulieres in ecclesia se gerere debeant; mox praescribit quales ordinandi sint episcopi et diaconi, atque hanc tractat tribus primis capitulis.

Quarto capite praemunit in Timotheo Ecclesiam contra futuras atque instantes haereses; post haec variis doctrinis eum instruit, ut de senioribus et junioribus admonendis, de viduis alendis, de presbyteris honorandis et iudicandis; item de servorum officio, de vitanda avaritia, de divitiis hujus saeculi, etc. Quae omnia mirifice conferunt ad rectam Ecclesiae gubernationem. Unde hanc, uti et secundam, ea eam ad Titum Epistolam perpetuo ante oculos habere debet quisquis in Ecclesia doctoris aut pastoris personam susinet, uti monet S. P. Aug. lib. 4 de Doct. christ., cap. 16. Utilissima enim praecepta pro quocumque rectore ecclesiastico continent: non enim tantum ipsorum causam scriptae sunt, sed ut in ipsis omnes Ecclesiarum antistes instructiones et praecepta acciperent ad officium suum rectè ac dignè administrandum.

QUESTIO II.

In quo loco et quo tempore haec Epistola scripta sit.

Nonnulli putant hanc Epistolam esse scriptam Laodiceae in Phrygia, uti inscriptiones Graecae exemplaribus apposite insinuant; sed haec inscriptiones nullam necuntur fidem, cum, teste Calmet hic, in Praefatione, inscriptiones in quibusdam Graecis manuscriptis et aliis impressis, scilicet in editione Complutensi, aperte habeant eam esse scriptam in Macedonia. Hoc autem Athanasius, in Synopsi, et Theodoretus, Praefat. in Epistola Pauli, colligunt et eò quod hic, cap. 1, v. 5, ad Timotheum ita scribat Apostolus: *Rogavi te ut remaneres Ephesi, dum irem in Macedonia, ut denuntiares quibusdam, ne aliter docerent.* Putat tamen A. Lapide Theodoretum hanc sententiam retraxisse, eò quod, ut ipse refert, in fine Epistolae 1 ad Timoth., dicit: *Prima Epistola ad Timotheum scripta est Laodiceae, quae est metropolis Phrygiae.* Interim ad hoc argumentum respondet Calmet hoc modo: Vir ille doctus vel nunquam legit illam inscriptionem, vel aliam ejus operi adjecta videtur, vel saltem minima illam habuit, cum in Praefat. Epist. ad Rom., hanc Epistolam in Macedonia esse exaratam perspicue praefert; i que necessario dicendum, ne in textu admittatur contradictio; ne minima enim in verbis apparet retractatio, ut vult A. Lapidus.

Lièr autem jam interpretes communiter admittant illam esse scriptam in Macedonia, de tempore tamen quae scripta fuit inter se non conveniunt: quidam enim eum Fromondo et Estio putant esse scriptam anno aerae vulgaris 57, cum Paulus propter tumultum à Demetrio argentario excitatum, Act. 19, v. 24, Epheso in Macedonia navigavit, et ibidem ad aliquod tempus moratus est, donec iret in Graeciam.

Verum hanc opinio non videtur subsistere, 1º quia, ut ex verbis cap. 1 supra citatis constat, Paulus rogavit Timotheum ut maneret Ephesi; et cap. 2, v. 14, adjungit: *Hac tibi scribo, sperans me ad te venire cito;* atqui tamen certum est quod Timotheus non manserit Ephesi, dum Paulus inde propter tumultum

à Demetrio argentario excitatum protectus est in Macedonia, sed quod Paulo adierit in Macedonia, quomodoquidem ibidem cum ipso Epistolam secundam ad Corinthios miserit, uti ex cap. 1, v. 1, ejusdem Epistolae manifestum est. Vide quaest. 2 in Epist. 2 ad Cor., et Chronologiam, ad annum 53. 2º Quia constat quod eo tempore Timotheus fuerit comes Pauli in via, et forsam cum ipso iverit Corinthum. *Dico forsam*, quia de hoc non ita constat. Interim hoc certum est, quod, postquam Paulus in Graecia moratus fuisset tribus mensibus (intra quod tempus Corinthios revisit), ac inde vellet navigare in Syriam, et propter insidias Judaeorum, ut dicitur Act. 20, v. 5, revertetur per Macedonia, ipsi adfuerit Timotheus; id enim ibidem exprimitur v. 4. Ergo ex omnibus his certum est quod Timotheus tunc tempore non fuerit Ephesi, adeoque Paulus non poterit scribere quod speraret se ad eum venire cito. 3º Constat ex Act. 19, v. 22, et 1 ad Cor. 4, v. 17, quod Paulus Timotheum miserit in Macedonia cum mandato eundi Corinthum, et ad ipsum revertendi Ephesum, ut ab eo scire posset statum Corinthiorum, prout colligitur ex 1 Cor. 16, v. 11; atqui etiam omnino certum videtur Timotheum non redisse ad Paulum Ephesum; nam aliis ex ipso statum Corinthiorum cognovisset, quom tamen ex ipso non cognovisset inde liquet quod eum demum cognoverit ex Tito, dum postea venit in Macedonia; ergo prorsus certum videtur quod Paulus anno 57 aerae vulgaris Timotheum non requiserit Ephesi, ac consequenter tunc non poterit hanc ex Macedonia ad illum scribere Epistolam.

Itaque nihil vero simile est historiae saeculi conformationis esse videtur, quam ut dicamus hanc Epistolam scriptam esse post prima vincula Romana, anno scilicet aerae vulgaris 65, siquidem anno 64 Paulus profectus in Macedonia Timotheum jam à se consecratum episcopum Ephesi reliquit. Vide chronologiam ibidem.

Deces cum Fromondo et aliis: Dum Apostolus hanc Epistolam scripsit, Timotheus adhuc aedè juvenis erat, ut vocet eum adolescentem: ait enim hic, cap. 4, v. 12: *Nemo adolescentiam tuam contemnat;* atqui in nostra sententia tunc non potuit esse aedè juvenis, quomodoquidem anno aerae vulgaris 51 videtur fuisse diaconus; Apostolus enim, Epist. 1 ad Thessalonic. (quae scripta est anno 52), vocat eum *ministrum Dei in Evangelio Christi*; ergo haec Epistola non est scripta anno 65 aerae vulgaris. — Resp.: Neg. min., quia, si supponatur anno quo consecratus est episcopus fuisse 50 annorum, adhuc satis juvenis erat ad gubernandum totam ecclesiam Ephesinam, cum eo tempore episcopi omnia ferè per semetipsos facere ac exequi debent.

Inst.: Jam memoratum suppositum non videtur admittendum; nam, juxta illud, Timotheus fuisse ordinatus diaconus anno aetatis suae decimo septimo. — Resp.: Neg. assumpt.; cum enim, teste Apostolo, 2 ad Timoth. 5, v. 15, ab infantia sacras Litteras didicisset, ut illic implicet eum anno aetatis suae decimo